

PRÁVNÍ HISTORIE
A
SOUČASNOST

PRÁVNICKÁ FAKULTA
MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ
V LETECH 1940 -- 1945

František VAŠEK

Spolu s jednotkami říšsko-německého vojska armádní skupiny 5 pod velením generála W. Lista vnikla do Brna v ponuru středu 15. března 1939 také tzv. Einsatzgruppe II Mähren v čele s vládním ředitelem SS Standartenführerem JUDr. Walterem Stahleckerem, která měla ihned začít se státně policejní činností na Moravě. Její součástí bylo tzv. Einsatzkommando VI, kterému velel vládní rada SS Sturmbannführer Walter Blomberg, které mělo vykonávat činnost přímo v městě Brně a několika sousedních okresech.

Kolem poledne se početná skupina gestapa rozmístila improvizovaně v budově policejního ředitelství na Orlí ulici. Pro tak velký počet příslušníků gestapa zde bylo velmi málo prostoru. Zanedlouho byla proto zabrána budova Zemské školní rady na Mozartově ul. č. 3 a zadní trakt banky Union. Avšak ani toto řešení nebylo definitivní. Hledala se jiná možnost umístění, ale až do násilného uzavření vysokých škol a studentských kolejí 17. listopadu 1939 se nenašla. Šéf služebny gestapa, která byla k 1. září 1939 povýšena na řídicí úřadovnu a která nahradila rozpuštěnou Einsatzgruppe i Einsatzkomando VI, vládní rada SS Sturmbannführer Günther Hermann¹ se rozhodl, zabrat pro gestapo moderní budovu Právnické fakul-

¹ Hermann Günther, nar. 15. 9. 1908, absolvent právnické fakulty, 1935 nástup ke gestapu, výkon služby Berlín, Kiel a Kassel. 1. 11. 1938 jmenován vládním radou a SS Sturmbannführerem. Účast při obsazování českého pohraničí v říjnu 1938. Od 1. 8. 1939 do května 1941 šéf řídicí úřadovny gestapa v Brně. Za války proti Sovětskému svazu velitel Einsatzkomanda 4b. Po válce v Německu trestně stíhán za podíl na vraždách civilního obyvatelstva. Výsledek řízení není znám. Rückerl Adalbert NS-Prozesse, Karlsruhe 1991, s. 105.

ty Masarykovy univerzity na Veveří 70 a jako policejní věznice, Sušilovy a Kounicovy studentské koleje. Dosavadní věznice na Orlí ulici a na hradě Špilberku, nestačila kapacitně rovněž pro rostoucí počty zatčených. Hermannovi vyšel velmi ochotně vstříci JUDr. Walter Stahlecker, který po povýšení na SS Oberführera, byl v červnu 1939 z Brna přemístěn do Prahy, kde se stal velitelem bezpečnostní policie (gestapa, kriminální policie a SD bezpečnostní služby). Také státní sekretář, vyšší vedoucí SS a policie v Protektorátě, tehdejší SS Gruppenführer, starý sudetoněmecký nacistička Karl Hermann Frank také návrh schválil.

Budova právnické fakulty, jak byla počátkem roku 1940 převzata, nevyhovovala dosavadním vnitřním uspořádáním náročným požadavkům gestapa. Mnoho prostoru v ní zabíraly posluchárny a mnoho velkých pracoven a kabinetů pro konání seminářů. Pro velký počet úředníků služebny a zvláštní charakter policejní služby, bylo zapotřebí daleko větší počet úředních místností. Proto bylo rozhodnuto, provést urychleně adaptaci celé budovy. Byl rychle vypracován projekt přestavby, který schválil zemský úřad v Brně. Zatím co se započalo s pracemi, bylo nutné na přechodnou dobu umístit největší operativní referáty služebny, které začaly v té době s realizací některých odbojových organizací. Zatím co štábní útvary v čele s šéfem, jeho zástupcem a referáty pro agendu správní, hospodářskou a personální, zůstaly v dosavadní budově na Mozartově ul. č. 3 a stejně tak III. oddělení (kontra-rozvědné), byl do Sušilových kolejí umístěn rozsáhlý referát II BM, který se zabýval „českou opozicí“ a který vedl tehdejší kriminální komisař SS Hauptsturmführer Ewald Taudta, který prováděl v tu dobu zatýkání vojenské organizace Obrana národa. Do Kounicových kolejí byl přemístěn referát II A, který vedl do Brna nedávno přeložený z Kasselu (zásluhou šéfa Hermanna) kriminální komisař (pozdější kriminální rada), SS Hauptsturmführer Otto Koslowski a který zpracovával „levicovou opozici“².

V budově právnické fakulty probíhaly intenzivně stavební práce, které prováděla fy Schurius z Brna. Vedle civilních dělníků, byli přibíráni k pracem také političtí vězni z nedaleké a krátce před tím zřízené policejní věznice Pod kaštany (bývalé vozatajské kasárny čs. armády)³. Adaptace velmi výrazně změnila vnější průčelní stranu budovy. Na úrovni 3. poschodí byla proražena oka, nápis „právnická fakulta“ byl odstraněn a státní znak, který byl uprostřed, byl zničen. Také v zadním traktu budovy došlo k výrazným změnám: Posluchárny mimo přízemí, byly přepaženy a horizontálně rozděleny, takže zde vznikly kanceláře a prostory pro dílny, v kterých pracovali vězni. V zadní části budovy, byly zrušeny 4 byty pro zaměstnance

²Koslowski Otto, nar. 17. 4. 1910 od služebny gestapa v Kasselu na žádost Hermanna přišel v létě 1939 do Brna, kde se stal z počátku vedoucím referátu II A, později převzal k řízení několik referátů (IV Ko). Jeho činnost zasahovala Slovensko, Maďarsko a Bulharsko. Byl jedním z nejaktivnějších a nejbrutálnějších gestapáků (jimi byl nazýván Scherlock Koslowski). Mimořádným lidovým soudem (dále jen MLS) v Brně byl odsouzen 3. 5. 1947 k trestu smrti a popraven (Lsp. 417/47).

³Poláček Josef, bývalý politický vězeň z Hradce Králové, Vzpomínky, archiv autora.

a místo nich byla zřízena kuchyně, jídelny a sklady. Velké místnosti byly ponechány výjimečně jen pro několik vedoucích pracovníků služebny. Ostatní byly přepaženy, takže vzniklo mnoho kanceláří, které měly jedno okno a před nimi malé předsínky. Na některých částech chodeb byly postaveny přístavky a tak pro úřední potřeby bylo získáno kolem 145 kanceláří. V polovině roku 1943 končilo očíslování kanceláří č. 326 v 3. poschodí (byla v ní Frieda Gleimová), na jaře 1945 byl počet improvizací zvýšen. V kanceláři č. 331 byli místěni gestapáci Elger a Hopp, kteří přišli do Brna z evakuovaných Katovic. V přízemí naproti šatnám studentů byly ponechány dvě posluchárny (nynější č. 23 a 27).

Adaptační práce řídil policejní inspektor SS Oberstrumführer Paul Fahnenstich, který byl do Brna přeložen 26. ledna 1940 a brněnský nacistička Othmar Beranek⁴, který byl po kratší dobu správcem budovy (později tlumočnick).

K zahájení provozu v nově adaptované budově došlo 17. prosince 1940. Šéf služebny to oznámil písemně všem německým úředním, stranickým, soudním a vojenským institucím v Brně. Do budovy byla instalována moderní telefonní centrála (tel. č. 19988), která byla napojena na německou telefonní ústřednu (Behördenfernsprechamt), která spojovala německé úřady, policii, soudy atd. Do budovy gestapa byl zapojen dálkopis a později i tzv. Geheimschreiber, přístroj, který automaticky šifroval a dešifroval telefonní hovory a vysíláčka. Vedoucím této centrály byl Adolf Barte se 4 spolupracovníky v místnostech č. 52 a 54.

Velká aula byla ponechána. Busta prezidenta T. G. Masaryka, byla zničena. Obraz akademického malíře Antonína Procházky „Prometheus přinášá lidstvu oheň“, byl rovněž sundán z průčelí auly a jen díky statečnosti několika českých dělníků, kteří pracovali při adaptačních pracech, byl schován a šťastně přečkal válku. Na místo tohoto obrazu, byl zavěšen na průčelní stranu velký říšský znak a obraz Adolfa Hitlera. Gestapáci využívali aulu jen příležitostně. Např. zde slavili svátek německé policie 14. a 15. února každého roku, narozeniny Hitlera 20. dubna apod. Ve dvoraně byly konány instruktáže gestapáků, kteří byli vysíláni ve velkém počtu, někdy posílení příslušníky strážního praporu SS nebo všeobecných SS, na akce proti odbojovým skupinám. Nad okna, nově vyražená ve 3. poschodí, byl dán zdaleka viditelný nápis „Deutschland siegt an allen Fronten für Europa“.

Úklid rozsáhlé budovy prováděly civilní německé uklízečky a vězni. Stávalo se obvykle v neděli, kdy v budově přestal provoz, že byli přivezeni vězni z věznice Pod kaštany a ti provedli větší úklid chodeb a místností. Gestapáci využívali prostorů za budovou k zřízení zahrádek, kde pěstovali zeleninu. Někteří zde měli králíkárný a hospodářský referát gestapa měl chlívký pro prasata, jejichž maso obohacovalo kvalitu jídel.

Rozmístění referátů i jednotlivých úředníků uvnitř služebny je známo. Potíž je ale v tom, že po provedených adaptacích bylo uskutečněno nové očíslování všech

⁴Beranek Othmar, nar. 12. 8. 1901, nacistička z Brna známý sportovec. Do května 1942 působil při adaptačních pracech a správě budovy. Na to jako tlumočnick na oddělení II BM.MLS odsouzen k trestu těžkého žaláře na 25 roků (Lsp 48/47).

místností (nejen kanceláří), takže konfrontace s číslováním dle stavebního plánu není možná. Po válce bylo očíslování provedeno znovu a zavedena zase jiná čísla. Nicméně lze uvést aspoň u některých pracovních gestap, kde byli rozmístěni ve srovnání se současným stavem. Šéf služebny zabral pro sebe místnost, kde dříve měl pracovní rektor univerzity (v průčelí v 1. poschodí) za gestapa č. 146. Zde sídlil první šéf vládní rada SS Sturmbannführer Günther Hermann (do května 1941), po něm vrchní vládní rada SS Obersturmbannführer Wilhelm Nölle (do května 1944)⁵, vládní rada SS Sturmbannführer JUDr. Ernst Reanu (do 15. prosince 1944) a na to vrchní vládní rada SS Obersturmbannführer Max Rausch⁶. Vedle pracovního šéfa měla místnost sekretářka (zv. Vorzimmerdame) Margaretha Theinerová a po ní Marie Čarstěnová. Poradní místnost děkana právnické fakulty, která byla v přízemí severní strany až zcela poslední na konci chodby, byla zrušena. Ve vchodu ve vestibulu bývali vrátní Rudolf Horak nebo Franz Schmied. V místnosti č. 5 se vchodem ve dvoraně, byla stálá služba (Dauerdienst), která byla denní a noční (vedl ji kriminální komisař a zajišťovala akceschopnost služebny mimo pracovní dobu, v nedělích a svátcích. V rohu, vedle dnešního bufetu byl tzv. Erkennungsdienst (ref. II K) v čele s policejním inspektorem Franzem Hoferem, místnost, kde se provádělo daktyloskopování a fotografování vězňů. Je vhodné se zmínit o tom, že šéf služebny vedle svého sekretariátu si nechal hned vedle sebe umístit pracovníky tajného referátu zv. IV N, který zajišťoval agendu spolupracovníků, konfidentů (V-M). Vedoucím tohoto referátu byl kriminální rada Ewald Taudt (přesel z vedení referátu II BM), který měl kancelář č. 142 a vedle něj byli další úředníci referátu (pokojy č. 143 a 144). Zde se vedla kartotéka tajných spolupracovníků jako „tajná říšská věc“, tedy nejvyšší stupeň utajení. Taudt se svými spolupracovníky měl ještě další pracoviště, konspirativní kanceláře fy Erlan v pasáži Alfa v Jánské ulici. Zde se setkávali s konfidenty, zde přijímali od nich zprávy a dávali jim pokyny k další činnosti.

Zástupci šéfa služebny vládní rada SS Sturmbannführer JUDr. Bruno Letow (do prosince 1941) a po něm vládní rada SS Obersturmbannführer Hermann Ebert (do konce r. 1943) a vládní rada SS Sturmbannführer Hans Kraus (od 15. ledna do 25. dubna 1945), měli pracovní v č. 12 s předpokojem č. 11, v současné knihovně.

⁵Nölle Wilhelm, nar. 26. 1. 1904. Původně působil u SD. Do Brna byl přemístěn v květnu 1941 a šéfem služebny zůstal do května 1944. Byl přemístěn zřejmě v souvislosti s aférou kriminálního rady Herzbergera, který byl zatčen a odsouzen SS a policejním soudem pro úplatkářství. V Marseilles, kde byl z Brna přeložen byl velitelem bezpečnostní policie. Pro předčasnou evakuaci po vylovení Spojenců, byl snad degradován a poslán na frontu. Z podnětu čs. úřadů byl v Německu trestně stíhán, řízení ale bylo zastaveno (prý plnil jen rozkazy). Klapal Cenek: Nepromlčitelné zločiny, Praha 1980, s. 124 a násl.

⁶Rausch Max, nar. 14. 10. 1898. Vládní rady SS Obersturmbannführer. V Německu působil u kriminální policie a také v Brně byl vedoucím služebny této policie od 1. 8. 1939 do 15. 3. 1941. V téže funkci byl později v Katovicích. Od 15. 12. 1944 se stal vedoucím bezpečnostní policie (po reorganizaci), kdy IV. oddělení bylo gestapo a V. oddělení kriminální policie. Byl odsouzen MLS Brno 1. 3. 1947 k trestu smrti a popraven (Lsp 8/47).

Vedle (ale také pod č. 12) měl pokoj i kriminální rada SS Hauptsturmführer Otto Koslowski. V místnosti č. 23 sídlil správce budovy Josef Grande, který také v budově bydlel (před válkou bylo v budově celkem 7 bytů pro zaměstnance fakulty resp. rektorátu). Vedoucí služebny měli byty mimo budovu, jen poslední Max Rausch bydlel improvizovaně v budově.

Všechny referáty řídicí úřadovny byly umístěny v budově právnické fakulty. Celkový počet pracovníků se měnil. Někteří úředníci byli přemístěni do skupin bezpečnostní policie na dobytá východní území, zejména řídicí, ale po určité době se mnozí zase vraceli. V březnu 1944 bylo vysláno při obsazování Maďarska (akce Margarethe I) několik úředníků, při vypuknutí Slovenského národního povstání tvořila řada gestapáků z Brna tzv. Einsatzgruppe H, která byla vyslána do Bratislavy a na několik dalších míst k potlačení povstání. Byl to např. kriminální rada Otto Koslowski, kriminální komisař Josef Juritsch a další. Od počátku r. 1945 zase naopak byli do Brna přemísťováni příslušníci gestapa z míst na východě, která musela být evakuována. V polovině roku 1943 měla služebna včetně dozorců věznic gestapa a zaměstnanců v dopravě 395 osob. Přímo v budově na Veverí 70 jich vykonávalo službu kolem 300, z toho poměrně mnoho žen (65), jako písařek, sekretářek, v hospodářském úseku apod. Přímo v exekutivě sloužilo 184 pracovníků (42 správního, hospodářského a personálního (ref. I, později rozdělený na I, II) byly nejpočetnější referáty III (kontrarozvědný), II BM (boj s českou opozicí) a II A (zpracování české levicové opozice). Referát III vedle vlastní kontrarozvědky (III A), zajišťoval ochranu zbrojního průmyslu a další úkoly. Měl 27 místností, které byly v adaptovaném 3. poschodí (čísla nad 300). Vedoucím referátu byl kriminální rada SS Hauptsturmführer Hugo Römer, který měl pracovní č. 202 v 2. poschodí⁷. Jeho zástupce, kriminální komisař SS Obersturmführer Franz Schauschütz byl v místnosti č. 309. Referát II BM, později přejmenovaný na IV 1b s řadou podreferátů (měl 25 místností). Vedoucím byl kriminální komisař SS Obersturmführer Kurt Leischke⁸, který měl kancelář č. 258 v 2. poschodí. Levicový referát II A, později nově označený jako IV 1a, měl kanceláře č. 231 až 241. Vedoucí kriminální komisař SS Obersturmführer Anton Mondorf sídlil v kanceláři č. 240⁹.

Referáty I a II, které se zabývaly problematikou správní, hospodářskou a personální i vězeňstvím (podreferát I F) byly rozmístěny v přízemí a 1. poschodí. Zmíněný již Paul Fahnenstich měl místnost č. 114 v 1. poschodí. Byl to člověk

⁷Römer Hugo, nar. 21. 9. 1897. Kriminální rada SS Hauptsturmführer. Do Brna byl přeložen po zatčení kriminálního rady Herzbergera v březnu 1942. Stal se vedoucím III. oddělení. Byl přisídícím stanného soudu a podílel se na mnoha odsouzeních končících trestem smrti. Dal rozkaz k zavraždění dvou zajatých anglických leteckých důstojníků Córdona Kyddera a Thomase Grahama Kirby Greena. V Brně působil do konce války. Další osud není znám.

⁸Leischke Kurt, nar. 22. 11. 1905. Kriminální komisař SS Obersturmführer. Byl vedoucím referátu II BM (IV 1b). Byl přisídícím stanného soudu roku 1942 a 1945. MLS v Brně byl odsouzen k trestu smrti 9. 4. 1947 a popraven (Lsp 44/47).

⁹Mondorf Anton, nar. 1. 4. 1907. Kriminální komisař SS Obersturmführer, vedoucí referátu II A (IV 1a). MLS v Brně byl odsouzen k trestu smrti 15. 1. 1947 a popraven (Lsp 1906/46).

malé, nedordické postavy, který přišel na myšlenku vyzdobit k slunovratu 21. prosince 1943 místnost baru vedle jídelny. Je škoda, že po válce byl neuváženě celý bar, několikrát zamalován. K výzdobě baru byli přivezeni z internačního tábora Svatobořice u Kyjova naši přední umělci, kteří tam byli věznění proto, že jejich rodinný příslušník byl v emigraci. Byl to akademický sochař Julius Pelikán z Olomouce, akademický sochař Otakar Španiel, akademický malíř Karel Minář, prof. Zdeněk Louda a architekt Ladislav Kozák. Tito umělci vytvořili na stěnách baru velkolepou podívanou ve formě sarkastického ztvárnění postav gestapáků. Hlavy těchto nadlidí SS byly provedeny podle skutečné podoby, jen ostatní části těla představovaly karikatury lidí. Šéf služebny Nölle byl vymalován jak bojuje o svoji moc, správce Kounicových kolejí Franz Duba, vrchní správce věznic Ewald Paul, Franz Hofer a další byli vypořádání neobyčejně výstižně podle jejich charakterů. Byli dokonale zsměšněni, ale postiženým to vůbec nevadilo, snad jim ani nedošlo, jak čeští vězni-umělci je vystavují posměchu. Julius Pelikán, vytvořil pro čelo průčelní stěny krásnou sochu dívky, jako symbolu vracejícího se slunce. Velmi bujaře bylo gestapáky oslaveno otevření baru.

Na právnické fakultě se konaly ve velké většině výslechy uvězněných příslušníků odboje. Některé, zejména prvotní konfrontace se prováděly také v Kounicových kolejích, zejména kruté byly tzv. výslechy v suterénu bloku B v koupelně. Někteří vězni byli vázáni řetězem k posteli, od ledna r. 1945 nevyjímaje i ženy (v 3. poschodí B bloku). Z věznic Kounicovy koleje, Pod kaštany, do jara 1944 i z Orlí ulice a ženy z oddělení věznic gestapa na Cejlu, byli přiváženi vězni na právnickou fakultu autem dodávkového typu zn. Tatra, které řídil obvykle SS Rottenführer Karel Joksch, mezi vězni nazývaný „gorila“ nebo „koňská hlava“ (brzy po válce zemřel ve věznici na plicní tuberkulózu). Po příchodu na právnickou fakultu, byli vězni z počátku rozmístěni v lavicích posluchárny v přízemí (nyní č. 23). Hlídkovali u nich dozorcí Wilhelm Schwabinger, Franz Finger, Stefan Rudolf a krátce i Robert Jurkowski. Poněvadž byli ze strany některých referentů stížnosti na to, že se vězni mezi sebou domlouvají, bylo rozhodnuto v místech studentské šatny v zadní části v přízemí, zřídit „domácí věznici“. V roce 1942 bylo zřízeno na tomto místě 5 malých cel a jedna větší. V nich čekali vězni na svého referenta, který si je odvedl do své kanceláře k výslechu. Pozdě odpoledně je zase Joksch odvezl zpět do věznic.

Naproti tomuto domácímu vězení byly dvě posluchárny (č. 1 a 2). V první se konalo (č. 23 nyní) školení a sraz gestapáků, v druhé zasedal v době vyhlášení stanného práva stanný soud. Po válce byla snaha tuto posluchárnu uchovat jako pietní místo. Děkan právnické fakulty prof. JUDr. František Čáda (30. 5. 1895 – 10. 10. 1975), který se velmi obětavě staral po osvobození o zprovoznění fakulty, musel vlivem celkové situace vydat 13. srpna 1945 vyhlášku, ve které uvedl: „Protože nelze pro nedostatek sil ve stavebním průmyslu rychle a včas, jak toho potřebujeme pro nerušený provoz, rekonstruovat nové posluchárny, budeme na přechodnou dobu (podtrženo prof. dr. F. Čádou) používat i místnosti bývalého stanného soudu, tj. posluchárny č. 2. Vzhledem k památce našich popravených a persekovaných, žádám

důtklivě pp. posluchače, aby pamatovali vstupující na půdu takto poznamenanou, že je nutno v této místnosti zachováti veškerou pietu (toto slovo opět prof. dr. F. Čáda podtrhl) a očekávám od nich, že tomuto požadavku s plnou akademickou ctí dostojí“. Je třeba v této souvislosti poznamenat, že ve skutečnosti nešlo o žádný stanný soud, ale o tzv. Sonderbehandlung, policejní vraždu. Když Heydrich vydal hned 27. září 1941 výnos, o možnosti vyhlášení výjimečného stavu civilního, jehož součástí byli zavedení stanného práva, zdůraznil, že při aplikaci výnosu je možno se odchýlit i od platného práva. A tak místo soudu, třeba stanného, docházelo k nejhrubšímu porušování základních právních principů, práva na nezbytnou obhajobu, na provedení minimálního důkazního řízení atd. Za 1. stanného práva po příchodu Heydricha bylo popraveno jen v Kounicových kolejích 142 osob na základě „rozsudku“, který byl vyneseno třemi důstojníky gestapa nebo SD resp. kriminální policie. Další popravy byly uskutečněny na podkladě rozhodnutí pseudosoudu v koncentračním táboře Mauthausenu. Jen několik osob bylo zproštěno, aby se tak veřejnosti dostalo zdání, že rozhoduje „spravedlivě opravdový soud“ (byli zproštěni např. armádní generál Eduard Kadlec a několik dalších). Po atentátu na Heydricha, kdy se rozpoutal do krajnosti teror, bylo popraveno pod sgrafitem sv. Václava v Kounicových kolejích 395 osob (další dvě v Mauthausenu)¹⁰. Ještě v dubnu 1945, těsně před osvobozením Brna, v posluchárně opět zasedal stanný soud, který byl určen podle rozkazu velitele pevnosti Brno generála Poela k stíhání osob, které za leteckého náletu nebo ostřelování si vzaly někde nějaký cizí předmět (např. na nádraží vysypaný cukr). Dne 21. dubna 1945 bylo odsouzeno pod „předsednictvím kriminálního rady Hugo Röxmera“ 15 osob k smrti a ihned popraveno ranou do týla na střelnici v Medlánkách. Ještě 23. dubna 1945 byl k smrti odsouzen a popraven občan za tzv. plündern, odcizení nepatrné jinak věci.

Výslechy zatčených konané na právnické fakultě byly velmi kruté. Proto se někteří brutálně vyslýchání vězni rozhodli dobrovolně ukončit život. František Neděla (nar. 23. 7. 1904) z Bystrice nad Pernštejnem vyskočil z 3. poschodí a zabil se († 19. 7. 1944). František Ptáček (nar. 14. 12. 1901) z Boskovic po zatčení 2. února 1943 pro významnou odbojovou činnost, při výslechu skočil z okna 2. poschodí na dvůr budovy a zabil se († 31. 3. 1943). Cyril Vafek (nar. 26. 6. 1901) z Rajhradu, který uprchl gestapákům při zatýkání a žil v ilegalitě, byl opět zatčen a aby ušel týrání, vyskočil z okna kanceláře č. 209 a zabil se († 29. 6. 1942). Četař strážmistr František Škorpík, zařazený strážní službou v internačním táboře ve Svatobořicích byl zatčen pro pomoc uvězněným. Také on vyskočil z okna na dvůr služebny a těžce si poranil páteř (přežil v koncentračním táboře).

Budova služebny gestapa na Veveří 70 byla strážena příslušníky SS praporu Čechy a Morava (SS Wachbataillon Böhmen und Mähren), která měla sídlo ve škole na Lerchově ulici 63 a 65. Velitelem se stal SS Hauptsturmführer (brzy povýšený na SS Sturmbannführera Michael Kneisl¹¹. V době, kdy se na fakultě prováděly stavební

¹⁰Sládek Oldřich : Zločinná role gestapa, Praha 1986, s. 168

¹¹Kneisl Michael, nar. 30. 11. 1891. Absolvent umělecko-průmyslové školy. Za 1. světové války

úpravy přicházela z kasáren vždy na 24 hodin skupina strážných SS v síle 1 velitel, 1 zástupce a 3 vojáci. Službu nastupovali v 18,00 hod. Po zprovoznění budovy byl počet strážných zvýšen. Nástup byl ve 13,00 hod. Během dne měl 1 strážný službu před budovou a další za budovou. Další člen strážní skupiny kontroloval ve vestibulu služební průkazy nebo propustky přicházejících. V době, kdy platilo stanné právo, byly stráže ještě posilovány. Zlým znamením tohoto výjimečného stavu bylo, že venkovní strážní měli na puškách nasazeny bodáky (stejně tak strážní ve věznicích v Kounicových kolejích a Pod kaštany).

Vedení gestapa začalo s přípravou evakuace v souvislosti s bombardováním spojeneckým letectvem a přibližováním se fronty. Pokyny dával Říšský bezpečnostní hlavní úřad (RSHA) v Berlíně přes velitele bezpečnostní policie a SD v Praze. Pro evakuaci archivů byla určena úřední budova gestapa v městě Plauen. Z velké části sem byly přivezeny vlakem mnohé archivní materiály i živější spisy. Pokud byly zapotřebí v Brně, museli se posílat poštou nebo si pro ně jezdili z Brna kurýři. Budova v Plauen byla ale silně poškozena bombardováním, takže písemnosti byly odvezeny do chatek nedaleko města. Některé písemnosti byly převezeny do Malé pevnosti v Terezíně, např. kartotéky. Některé spisy byly spáleny v kotli ústředního topení ve sklepě právnické fakulty a Kounicových kolejích a další sešrotovány v Předklášteří u Tišnova. Koncem války byl připravován náhradní prostor pro služebnu v klášteře v Rajhradě, kde bylo již vyklizeno na 50 místností pro gestapo.

Napětí a nervozita gestapáků byla zvýrazněna s přibližující se frontou mimořádnou událostí. O půl noci 13. dubna 1945 zasedal v pracovně šéfa služebny Rausche stanný soud, kterému předsedal dokonce osobně velitel bezpečnostní policie a SD z Prahy SS Standartenführer MUDr. Erwin Weinmann (kdysi lékař), který v tuto dobu byl v Brně spolu se státním ministrem SS Obergruppenführerem Karl H. Frankem (nocovali v salonním vlaku na nádraží). Narychlo zřízený stanný soud odsoudil po krátkém jednání k trestu smrti oběšením kriminálního sekretáře gestapa Karla Maira, příslušníka III. referátu. Tento příslušník gestapa pocházející z Rakouska, jeden z nejstarších členů NSDAP, se napojil spolu s kriminálním inspektorem Alexanderem Schoberem, zástupcem vedoucího referátu IC 1a (levicový odboj) na jednu odbojovou organizaci, které předávali důležité informace o činnosti služebny gestapa. Pomocí konfidenta se ale podařilo referátu IV-N (Taudtovi) toto spojení odhalit. Při zatýkání Alexandra Schobera ve Velkém Meziříčí, kam byl nedlouho před tím přeložen a kde vedl novou pobočku gestapa, došlo k přestřelce. Schober při ní zastřelil kriminálního komisaře Josefa Juritsche a těžce zranil kriminálního radu

zraněn. V roce 1919 úředník u soudu a později pojišťovny. V roce 1927 vstoupil do NSDAP a roku 1932 k SS. V létě roku 1940 byl pověřen založením strážního praporu SS Čechy a Morava v Brně. V roce 1943 byl přeložen do Prahy a nadále zůstal velitelem praporu, který byl z Brna přemístěn do Prahy. V Brně zůstala jen jedna rota. Jeho podřízení prováděli strážní službu v Kounicových kolejích (dříve také Sušilových kolejích, v budově gestapa Veverí 70, v budově krajského vedení NSDAP) a obou stanných práv roku 1941/1942 a 1942 prováděli popravu v Kounicových kolejích. V SS dosáhl hodnosti SS Sturmbannführera. Byl odsouzen MLS v Brně dne 29. 3. 1947 k trestu smrti a popraven (Lsp 227/47).

Ewalda Taudta. Sám byl ale smrtelně zraněn dávkou ze samopalu, kterou vypálil gestapák Willi Braun. Schober zemřel na následky zranění v nemocnici. Mair byl oběšen za přítomnosti všech příslušníků služebny na dvoře před provizorní garáží. Mrtvola byla dána do pytle, odvezena do Kounicových kolejí, kde byla zakopána na malém dvorku mezi zdí bloku A a sálem.

V dubnu roku 1945 došlo k dalším událostem, které ukazovaly na zločinný profil brněnského gestapa. Dne 6. dubna 1945 byl vypraven z Kounicových kolejí velký transport vězňů, mužů a žen do koncentračního tábora v Mauthausenu. S dalšími vězni, kteří byli přidáni na nádraží v Jihlavě, dojel transport do Mauthausenu, kde 8. dubna bylo celkem 235 českých vlastenců zavražděno v plynové komoře. Dne 16. dubna 1946 došlo k poslední popravě ranou do týla z pistole na tzv. písečku v Kounicových kolejích (na zmíněném již dvorku mezi zdí A bloku a sálem). Na tomto místě bylo od 9. ledna 1945 zastřeleno na 120 příslušníků odboje, vesměs partyzánů a jejich pomocníků. Toto vraždění (Sonderbehandlung) bylo prováděno v kolejích proto, že situace, která nastala již nedovolovala předávání vězňů k soudnímu řízení před Lidovým soudem (Volksgerichtshof) v tehdejší Breslau, která byla koncem ledna již obklíčena. Také při transportech do koncentračních táborů nastávaly složité dopravní potíže. Proto byli vražděni podle selekce gestapa ti vězni, kteří byli gestapáky označeni jako „těžké případy“, ty, v kterých by prý soud uložil stejně trest smrti. Souhlas ke každé takové vraždě dával dálkopisně nebo kurýrem osobně Karl H. Frank jako „soudní pán“ (Gerichtsherr) ve funkci Vyššího SS a policie. Ještě 18. dubna 1945 došlo v kotelně Kounicových kolejí k zastřelení tří osob dozorcem Erwinem Ottou na příkaz vedení gestapa.

Koncem dubna 1945 úřadovali příslušníci gestapa v budově na Veverí 70 jen velmi málo. Byly určovány jen hlídky po městě, které měly zabránovat nepřístojnostem, zejména narušování klidu a pořádku a „plundrování“. Jinak gestapáci pobývali většinou ve sklepních prostorách služebny. Velmi časté nálety jim již nedovolovaly úřadovat v pracovních místnostech. Pro časté přerušování dodávky elektrického proudu, byla ve sklepě budovy dána do provozu nouzová světla a zapojen k výrobě elektrického proudu diesलगрегát.

Na rozkaz velitele pevnosti Brno, generála Poela, byla pod velením kriminálního rady Hugo Römera vyčleněna velká skupina gestapáků, kolem 200 mužů a odeslána na frontu do Řečkovic. Sotva však zasáhli do bojů, byli odvoláni, neboť jim chyběla potřebná výzbroj a frontové zkušenosti. Při tom padli Karel Hauser, Otto Domesle a Leopold Wallzberger a zraněn byl sám Römer. Skupina byla odeslána pochodem na Letovice, Poličku, Svitavy a Jihlavu (přímá cesta do Jihlavy byla přerušena obsazením Ivančic příslušníky Rudé armády a diverzí železničního mostu z 10. dubna 1945 u Helenína). Při cestě byli gestapáci v Březové nad Svitavou zastíženi velitelem armádní skupiny Mitte maršálem Ferdinandem Schörnerem, který nařídil, aby se příslušníci gestapa urychleně přesunuli do Jihlavy a zde vytvořili skupiny k ochraně týlu před partyzány. Po příchodu do Jihlavy byly vytvořeny dvě skupiny po asi 80 mužích. První skupinu vedl kriminální komisař Kurt Leischke se sídlem ve Žďáře nad

Sázavou, druhou kriminální komisař Jan Koch v zámku v Bystrém. Tato Kochova skupina ještě 1. května 1945 napadla obec Polom, gestapáci Gerhard Schrott a Jan Trittner zastřelili dva občany a zapálili domek. Poněvadž se fronta stále přibližovala, byly obě skupiny odvolány do Jihlavy a odtud se vydaly na Tábor, Strakonice, Vimperk, kde byly zadrženy vojáky USA a vzati do zajetí. Mnozí gestapáci se dostali nakonec do Brna, aby se zde mohli zodpovídat ze své činnosti před Mimořádným lidovým soudem.

Dne 26. dubna 1945 bylo osvobozeno Brno vojsky 2. Ukrajinského frontu. Dne 30. dubna 1945 byla ženisty Rudé armády prohlédnuta budova právnické fakulty, poněvadž bylo důvodné podezření, zda není podmínována od gestapáků jako msta. Dosud svědčí o této akci nápis u vedlejšího vchodu do budovy. Právnická fakulta se vracela k životu v osvobozené vlasti. Zásluhou děkana prof. JUDr. Františka Čády a studentů, kteří se hlásili k pokračování v přerušném studiu nebo se nechávali zapisovat do 1. semestru, byla budova brzy připravena k zahájení činnosti. Dne 1. června byl zahájen zápis, 6. června byly zahájeny přednášky a 3. července 1945 byly již první promoce.

Právnická fakulta začala připravovat nové generace právníků. Dne 5. května 1994 byly ve dvoraně fakulty odhaleny dvě pamětní desky. První uvádí seznam členů pedagogického sboru a studenty, kteří položili v boji s německým fašismem své životy. Druhá deska připomíná, že v této budově bylo sídlo zločinecké organizace – gestapa, které způsobilo našim občanům nesmírná utrpení a smrt. Na tyto oběti a jejich odkaz by se nemělo nikdy zapomínat, hlavně pak mladí studenti by měli mít na paměti co se odehrávalo v této budově, která měla sloužit přípravě právníků, lidí, kteří mají aplikovat právní řád, sloužit spravedlnosti.

Poznámka

JUDr. František Vašek, nar. 1924. Absolvent právnické fakulty MU v Brně (1948). Pracovník justice. Příslušník odboje, politický vězen v Olomouci, Kounicových kolejích, Breslau, Zwickau a Waldheimu. Člen historicko-dokumentační komise Městského výboru Českého svazu bojovníků za svobodu a pověřený vedením Pamětní síně v Kounicových kolejích v Brně.